حقوق تجارت ۱

درسنامه آموزشی

۱ تاجر و معاملات تجاری

۲ علائم تجاری و مالکیت معنوی

۳ مقررات گمرکی و ترخیص کالا

۴ آشنایی با قواعد عمومی بازرگانی داخلی و بین‌المللی

مؤلفین:

دکتر امیر خواجه زاده

عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دامغان

احمد صفی خان

پژوهشگر دکتری حقوق خصوصی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دامغان

انتشارات اندیشه ارشد

کتاب یار مهربان

هدیه ارزشمند و ماندگار

وَمَا تَوْفِيقِی إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ

این اثر اگر معرفتی باشد قابل، ارزش علمـــی و معنـــوی آن را تقـــدیم می کنیم به:

۱-سربازن،دلاوران،رزمندگان و همه قشرهای جامعه که ازخاک وطـــن درجنـــگ ۸ســـاله و ۱۲ روزه در مقابل دشمن دفاع کردند.
۲-با فروتنی و احترام به آستان آزاد اندیشان فرهیخته و داد ورز که فارغ از هر تعلق و تملق قلم را ابزار نگارش که تجلی اندیشه، تعهد و خدمت می دانند.
۳-سوران میدان عالمان بی تکلف « استادان و مدرســـان » کـــه درعرصـــه علـــم و قلـــم و در سکوتی آکنده از مِهر و محبت و، وقار درگذر از زمان به جامعه علمی کشور غنی می بخشند.

- ✓ **تقدیم به جویندگان علم و دانش**

و

- ✓ **دانشگاه آزاد اسلامی واحد دامغان**

دکتر امیر خواجه زاده – احمد صفی خان

فهرست

دفتر نخست ۹

❖ ۱- اهمیت آموزش در پیشبرد اهداف سازمانی ۱۰

❖ ۲-نگاهی بر تجارت در اسلام (شیعه) ۱۱

❖ ۳-تعریف حقوق تجارت ۱۳

❖ ۴-منابع حقوق تجارت و معاملات ۱۴

❖ ۵-ارتباط حقوق تجارت با دیگر منابع حقوق ۱۷

❖ ۶-مقررات امور صنفی،کسب و تجارت ۲۱

❖ ۷-بایسته های تجارت ۲۳

❖ ۸-تاجر و معاملات تجاری ۲۵

❖ ۹-عقد،معاملات،بیع ۲۸

❖ ۱۰- مال و مالکیت ۳۰

❖ ۱۱-اهلیت ۳۱

❖ ۱۲- شخصیت ۳۲

❖ ۱۳-حقوق تجارت و شخصیت ۳۴

❖ ۱۴-کالا و طبقه بندی آن ۳۴

❖ ۱۵-معاملات تجاری ۳۷

❖ ۱۶-قراردادهای اداری، عمومی،خصوصی بازرگانی ۴۳

❖ ۱۷-وکالت ۴۷

❖ ۱۸-دلالی ` ۴۷

❖ ۱۹-حق العمل کاری (کمیسیون) ۴۹

❖ ۲۰-قائم مقام تجارتی و سایر نمایندگان تجارتی ۵۲

دفتر دوم ۵۴

❖ ۲۱-حقوق حمل و نقل بین المللی ۵۵

زمینی (جاده ای و ریلی) هوایی و دریایی ۵۵

❖ ۲۲- اتاق بازرگانی ۶۶

❖ ۲۳-مناطق آزاد تجاری ۶۸
❖ ۲۴-نهادها و سازمان های اقتصادی و تجاری ایران ۶۹
دفتر سوم ۸۴
❖ ۲۵-حقوق تجارت خارجی یا بین الملل ۸۵
❖ ۲۶-آشنایی با مقررات بازرگانی و ترخیص کالا از گمرکات کشور ۸۸
❖ ۲۷-پرداخت های بین المللی ۸۹
❖ ۲۸-آشنایی با موسسه مالی سوئیفت ۹۳
❖ ۲۹- واردات کالا (در شرایط تحریم) ۹۵
❖ ۳۰-آشنایی با اینکوترمز ۹۹
❖ ۳۱-نقش انبارها درحقوق تجارت ۱۰۴
❖ ۳۲-گمرک ۱۱۲
❖ ۳۳-مرور زمان درگمرک ۱۲۳
❖ ۳۴-مرجع رسیدگی به اختلافات گمرکی ۱۲۴
❖ ۳۵-تخلفات گمرکی ۱۲۵
❖ ۳۶-معافیت ها ۱۲۹
❖ ۳۷-سایراصطلاحات بازرگانی و امورگمرکی ۱۳۲
دفتر چهارم ۱۴۶
❖ ۳۸-مالکیت تجارتی و صنعتی ۱۴۷
❖ ۳۹-حقوق مالکیت فکری و معنوی ۱۴۸
❖ ۴۰-مالکیت صنعتی در ایران ۱۴۹
❖ ۴۱-علامت تجاری ۱۵۲
❖ ۴۲-مالکیت ادبی و هنری ۱۵۵
دفتر پنجم ۱۷۱
تجارت اکترونیک ۱۷۲

سر آغاز

بنام خداوند جان آفرین حکیم سخن در زبان آفرین

سپاس و ستایش خدای را جل و جلاله که آثار قدرت او بر چهره‌ی روز روشن تابان و انوارحکمت او در دل شب تار دُرفشان،بخشاینده‌یی‌که تارعنکبوت را سد عصمت دوستان کرد،جباری که نیش پشه را قهر دشمنان گردانید،در فطرت کائنات بـه وزیـر و مشـیر و معونت و مظاهرت محتاج نگشت و بدایع ابداع در عالم کون و فساد پدید آورد،و آدمیـان را به فضیلت نطق و مزیت عقل از دیگرحیوانات ممیزگردانیـد،از بـرای هـدایت و ارشـاد رسولان فرستاد تا خلق را از ظلمت جهل و ضلالت برهانیدند، و صحن‌گیتی را به نور علم و معرفت آذین بستند، و آخر ایشـان را در نوبـت و اول در رتبت،آسـمان حـق و آفتـاب صدق سید المرسلین و خاتم النبین ابوالقاسم محمدبن عبـدالله.(ص) بـرای عـز نبـوت و ختم رسالت برگزید.

درود و سلام و تحیت و صلوات ایزدی بر ذات معظم و روح مقدس مصطفی و اصـحاب و اتباع و یاران و اشیاع او باد،درودی که امداد آن به امتداد روزگار متصل باشد،و نسیم آن خاک از کلبه عطار برآورد.[1]

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا[2]

---

[1]- نثر نصرالله منشی در مقدمه کتاب کلیه و دمنه

[2]- سوره احزاب آیه ۵۶

پیشگفتار

دکترعلیرضا حسنی، استاد دانشگاه آزاد اسلامی واحد دامغـان درخصـوص حقـوق تجـارت مـی فرمایند؛« دانش حقوق به مثابه علمی ناظر برتنظیم روابط انسانی درعرصه‌های‌گونـاگون زنـدگی اجتماعی همواره محتاج اندیشه ورزی های عمیق، تحلیل‌های استوار و باز اندیشی‌هـای مسـتمر در پرتو تحولات اجتماعی و اقتصادی است.دراین میان، حقوق تجـارت بـه عنـوان یکـی از پویـا ترین و حساس‌ترین شاخه‌های این علـم جایگـاهی ممتـاز و درخـور تأمـل دارد؛ جایگـاهی‌کـه مسـتلزم ورود اندیشـمندانی اسـت کـه بـا نگـاهی ژرف و رویکـردی دقیـق بتواننـد مفـاهیم و ساختارهای آن را باز خوانی و باز آفرینی‌کنند.»

درخصوص حقوق‌تجارت تاکنون‌کتابهای زیادی نگارش شده است،آثاراستادان‌گرانقدر و بزرگـانی چون دکترمحمد علی عبادی، دکترمحمودعرفانی،دکترحسن ستوده‌تهرانی، دکتررربیعـا اسـکینی، دکترمنصورصقری،دکتربهروزاخلاقی،دکترمحمدعلی‌اعلایـی‌فرد،دکترمهـراب‌داراب‌پور،دکترجـواد معتمدی،دکترمحمدحسین قائم مقامی فراهانی،دکترصفرکوپایه و دیگرعزیزانی‌که آثارشان چـون ماه می‌درخشند و سالهاست دانشجویان از محضر این بزرگان تلمذکرده اند.

کتاب حاضرکه نتیجه سال ها تدریس دردانشگاه و تجربه درشرکتهای بزرگ اقتصادی همچون گروه های هلدینگ کشاورزی،دامپروری،صنایع غذایی وتبدیلی است با رویکردی ازعلم و تجربه تلاش شده‌که کتاب حاضردرقالب درسنامه علمی وکاربردی مورد استفاده دانشجویان قرارگیـرد و با توجه به اوضای اقتصاد فعلی ایران آموزش دُرست حقوق تجارت می تواند فرصتهای شغلی مناسبی را برای جوانان تحصیلکرده ایجادکند وباعث تامین اجتماعی،آرامش وامنیت در جامعـه و شکوفایی اقتصادی شود و از طرفی هم گسترش فرصت های شغلی می تواند بارسنگینی را از دوش دولت بردارد.همچنین آموزش صحیح می‌تواند هزینه های سـربارجامعه را بـه طورچشـم گیری‌کاهش دهد و این مهم می‌تواند درچهارچوب یک برنامه منظم درحقـوق تجـارت حاصـل شود.

بدین منظورکتاب حقوق تجارت که درچهارجلد به صورت تخصصی وهماهنگ با اقتصاد ایـران توسط دکتر امیر خواجه زاده و احمد صفی خان پژوهشگر دکتری حقوق خصوصی تالیف شـده ، می‌تواند درسنامه مناسبی برای نسل جدید و دانشجوان رشته های‌حقوق، بازرگانی، مدیریت اقتصاد، حسابداری،گمرک و دیگر رشته ها باشد.

دفتر نخست

۱-حقوق تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳

(مواد ۱ الی ۲۰ و ۹۴ الی ۶۰۰)

۲-تاجر و معاملات تجاری

❖ ۱- اهمیت آموزش در پیشبرد اهداف سازمانی[۱]

آموزش بی‌تردید در رُشد وتعالی زندگی فردی و اجتماعی انسان و دگرگون نمودن آدمی وتحول حیاتی او جایگاهی بی‌بدیل دارد و می‌تواند نیروی محرکه سراسر زندگی انسان باشد.گنجینه‌های درونی انسان که امانت‌های الهی هستند باید به شکوفه‌هایی برسند تا حقیقت وجودی و استعدادهای نهفته نمایان‌گردد.تمام قشرهای جامعه دردستیابی به رشد وتعالی، نیازمند آموزش هستند و در این راستا کارکنان نیز به عنوان کارگزاران اصلی در سازمان‌ها، به‌رغم بهره‌مندی از آموزش‌های رسمی و دانشگاهی،درجهت تطبیق با تحولات و تغییرات مداوم و نیازهای روزافزون جامعه نیازمند آموزش مستمر می‌باشند.

آموزش‌تجربه‌ای است مبتنی بر یادگیری و به منظور ایجاد تغییرات تدریجی و نسبتاً ماندگاردر فرد تا بتواند توانایی‌خود را برای انجام دادن‌کارها بهبود بخشد.به‌طورمعمول‌گفته می‌شود،آموزش می‌تواند تغییر مهارت‌ها، دانش،نگرش‌ها و رفتار اجتماعی و سازمانی را در برداشته باشد.نگاهی اجمالی بر زندگی آن است که نه تنها آنچه از انسان بروز و ظهور می‌کند،آموخته‌های او در طول زندگی است،بلکه چنانچه آموخته‌های فرد از او سلب‌گردد،انسان هیچ نخواهد داشت.

تبلورعقل و استعداد آدمی و شأن وکرامت انسانی او در پرتو آموزش و تعلیم و تربیت صورت می‌گیرد.فرزندآدمی به گونه‌ای خلقت یافته که نه تنها درمراحل مختلف زندگی بلکه به فرموده حضرت علی(ع) در هر حرکتی نیازمند شناخت است.آموزش مداوم و توانمندسازی نیروی کار می‌تواند خلاقیت را ترغیب کند.ایده‌های جدید می‌توانند به عنوان نتیجه مستقیم آموزش و توسعه شکل بگیرند.آموزش بخش جدایی‌ناپذیری از برنامه توسعه منابع انسانی تقریباً در همه سازمانها است.

---

[۱]- سایت موسسه پژوهش و آموزش همکاران سیستم

❖ ۲-نگاهی بر تجارت در اسلام (شیعه)[۱]

تجارت،کسب و داد و ستد، همزاد زندگی اجتماعی انسان بوده‌اند؛ زیرا فرد و جامعه، نیازهایی دارند که به تنهایی قادر به برآورده ساختن آنها نیستند. از این‌رو، لازم است افراد با خرید و فروش مواد اولیه، مواد ساخته شده و خدمات،افزون بررفع نیاز خود به تسهیل و تنظیم کارهای مرتبط با جامعه و نظام اجتماعی نیز یاری رسانند. بدین سبب تنوع گونه‌های شغلی، فراوانی آن، رغبت مردم و درآمدزایی شغل‌ها برگرفته از نیازهای فرد و جامعه است. در روایات اهل بیت (ع) نیز بر این نکته اشاره شده که قوام جامعه با تجارت و داد و ستد مرتبط است و معیار اصلی درجواز معاملات و برآورده ساختن نیاز جامعه درامور عمومی،مرتبط با آن است، بی‌آنکه به فساد یا بطلان آمیخته شود.عمومی بودن داد و ستد و احتمال و شیوع پدید آمدن اختلاف‌ها، لزوم قانونگذاری در این حوزه را اجتناب ناپذیرکرده است.

قوانین حاکم برتجارت، نخست به شیوه عرفی، یا قانونگذاری حاکمیت وضع شده و اصول و ضوابط تجارت در هر جامعه را تبیین‌کرده‌اند.قوانین عرفی و عقلائی بیشتر ریشه در ویژگی‌های انسانی داشته و برگرفته از عقل عملی انسان هستند که با توجه به تمایلات، خواسته‌ها، منفعت‌ها و نیازهای افراد جامعه تنظیم شده‌اند. بنیان یکسان قوانین عرفی یعنی عقل عملی سبب مشابهت‌های فراوان قوانین تجارت درجوامع متفاوت بشری گشته است، بی آنکه نیاز به همسان‌سازی قوانین در همه موارد احساس شود. دین اسلام، داد و ستد و تجارت را به عنوان تأمین‌کننده منافع فرد و اجتماع پذیرفته و حتی بر سودآوری آن نیز توجه کرده است. اما این سودآوری تنها محدود به سودآوری دنیوی نیست.تحلیل مقررات حاکم بر تجارت اسلامی نشان می‌دهد که نگاه جامعِ دین، دنیا و آخرت را در نظر داشته و تجارت را نه تنها منفعتی دنیوی که گونه‌ای عبادت و معنویت تصویر کرده است.با این نگاه، داد و ستد و تجارت، اموری الهی هستند که سبب تعالیِ معنوی شده و افزون بر تأمین نیازهای دنیوی شخص و خانواده اش،آخرت او را نیز تأمین می‌کنند.

---

[۱]- سید محمد کاظم طباطبایی رئیس پژوهشکده علوم و معارف و حدیث

الف-احکام کسب و تجارت

لزوم تدوین قوانین داد و ستد در همه جوامع کاری ضروری،پذیرفته و مقبول است؛ زیرا همه گونه‌های شغلی،خواه تولیدی یا خدماتی،نیازمند معیارها و ضوابطی هستندکه در قوانین فقهی و حقوقی هر نظام اجتماعی تبیین می‌شوند.جواز یا عدم جواز شغل یا معامله (معاملات روا و ناروا)، قواعد و معیارهای ضروری و لازم در شغل و معامله، ویژگی‌های طرفین معامله و... از جمله این قوانین هستند.

آگاهی از احکام کسب و تجارت برای فروشنده و حتی برای خریدار، امری لازم و ضروری است زیرا تمایل به کسب درآمد بیشتر و از دست ندادن مال از هر طریق،در نهاد آدمی وجود دارد و او را به بیراهه می‌کشد.ظرافت‌ها و ضوابط حاکم بر داد و ستد نیز اهمیّت دارندکه رعایت نکردن آنها ممکن است به حرام‌خواری و هلاکت بیانجامد.از این رو خرد انسانی حکم می‌کند که تاجر و کاسب با احکام شرعی حاکم برمعاملات آشنایی‌کامل داشته باشند تا درورطه هلاکت نیفتند.سفارش معصومان(ع)بریادگیری احکام داد و ستد نیز ناظر به همین آسیب محتمل است.

تأکید ورزیدن امیرالمومنین(ع) درسخنرانی عمومی برای مردم به یادگیری احکام شرعی با عبارت «الفقه ثمّ المتجر» با بهره‌گیری از روایات اهل بیت(ع) و فتوای فقها،احکام کسب و تجارت درچند محور قابل تبیین‌اند.

ب-احکام دادستد

واژه «تجارت» در اصطلاح فقیهان در معناهای متفاوتی به کار رفته است:

۱-مطلق‌کسب،گاه تجارت درمعنای مطلق‌کسب واکتساب به کاررفته که شامل‌اجاره، صلح، وکالت هم می شود.

۲- هرگونه داد و ستد،گاه مراد از تجارت،مطلق داد و ستد است؛چه با هدف سودآوری باشد یا هدف از داد و ستد،سود و فایده نباشد.

۳-داد و ستد با هدف سودآوری:شیوه متعارف درمعاملات تجاری،داد و ستد باهدف سودآوری است.حتی برخی معنای لغوی تجارت را نیز« داد و ستد با هدف سودآوری» دانسته‌اند از این رو برخی فقیهان درآمد زایی را شرط تحقق تجارت برشمرده اند.

۴-پیشگاه داد و ستد به منزله‌ی« رفتارمستمر»که لازمه برخی پیشه‌هاست معنا می‌شود و گاه یک مورد داد و ستد به گونه اتفاقی و نادر روی می‌دهد،یعنی انجام معامله شغل فرد شمرده

نمی‌شود.احکام و آداب ذکر شده در اینجا هر گونه داد وستد را شامل می‌شوند چه هدف و نتیجه آن سود بردن باشد یا نباشد و خواه طرفین معامله داد وستد را به عنوان شغل و کسب خود انتخاب کرده باشند،یا این کار را صرفاً یک بار انجام دهند.

❖ ۳-تعریف حقوق تجارت

تجارت

تجارت درفرهنگ به معنای داد وستد، خرید و فروش‌کلی از هر نوع کالا آمده است.
تجارت مجموعه عملیات و فعالیت هایی است که درهرکشور قانونگذار را احصا و محدود به کالا و خدمات نموده است و هدف از این عملیات و فعالیت ها کسب منفعت و سود تجاری ناشی از معاملات و تبادل اقتصادی می باشد.تجارت محدود به اشخاص حقیقی و یا حقوقی و غیر دولتی نیست این معاملات و تعاملات می تواند در داخل یک کشور یا فقط خارج از یک کشور یا در سطح بین المللی فی مابین‌کشورها درقلمرو آبی زمینی و دریایی و هوایی و اشکال متعدد صورت پذیرد[۱]

حقوق تجارت

حقوق تجارت یاحقوق بازرگانی، مجموع قواعدی است‌که امورمربوط به تجار و شرکتهای تجاری و روابط و معاملات تجاری را تنظیم می‌نماید و دولت ضامن اجرای آن است. به عبارت دیگر آن قسمت از حقوق که بر روابط و امور تجارتی حاکم است،حقوق تجارت نامیده می‌شود[۲]حقوق تجارت شعبه‌ای ازحقوق خصوصی است که بر تعدادی از روابط تجارتی و اقتصادی تجار و بنگاه‌های تجارتی‌که برای فعالیت و ادامه کار آنها ضروری می‌باشد به وسیله قوانین تجارتی حاکمیت دارد.درحقوق تجارت ایران مجموعه قواعدی وجود دارد که به طریق مخصوص به:تجار، بنگاه‌های تجارتی، اهلیت برای انجام تجارت، ثبت نام تجار دردفتر تجارتی، نگهداری دفاتر تجارتی، مقررات راجع به شرکت های تجارتی، اسناد تجارتی، ورشکستگی و قراردادهای تجارتی مانند قراردادهای حمل و نقل،حق کسب و پیشه،اجاره تجارتی، بیع،رهن تجارتی، مقررات راجع به دلایل و صلاحیت

---

[۱]- کورش صفرکوپایه،کلیات حقوق تجارت در نظام حقوقی ایران،چاپ دوم ۱۴۰۲، انتشارات عدل ماهد.
[۲]- حسن حسنی،حقوق تجارت ، ۱۳۸۹ ص۱۴،انتشارات بنیاد حقوقی میزان

دادگاه‌ها و غیره اعمال می‌شود. منظور از روابط تجارتی عبارت است از عملیات حقوقی که تجار خـواه بین خود و خواه با مشتریان انجام می دهند که اعمال تجارتی نامیده می شود.[۱]

❖ ۴-منابع حقوق تجارت و معاملات

منظور از منابع حقوق تجارت یعنی آنچه‌که این رشته از آنجا سرچشمه می‌گیرد.
پایه و اساس معاملات اعم از داخلی و خارجی بنای عقلایـی جامعـه و عـرف اسـت.با توجـه بـه این‌که منابع حقوقی قراردادهای داخلی و خارجی‌گسترده می‌باشند درفقه اسـلامی منـابع را بـه چهار دسته تقسیم کرده‌اند:

۴/۱-قرآن کریم

آیات بسیاری در مورد تجارت وکسب و کار درقرآن مجید وجود در آیه ۲۹ سوره **نسـاء** در بـاره تجارت اشاره شده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُـونَ تِجَـارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًـا.» ای اهـل ایمـان! امـوال یکـدیگر را درمیان خود به باطل [و از راه حرام و نامشروع] مخورید،مگر آنکـه تجـارتی از روی‌خشـنودی و رضایت میان خودتان انجام گرفته باشد.این آیه درخصوص موضوع مهمی از حقوق تجارت یعنی رضایت طرفین، مبادله شرط صحت و مشروعیت آن اشاره شده است.
خدای متعال درآیات شریفه ۱۰الی۱۳سوره مبارکه « **صف** » این چنین می‌فرمایـد:«یـا أَيُّهَـا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلـى تِجـارَةٍ تُنْجِـيكُمْ مِـنْ عَـذابٍ أَلِـيمٍ * تُؤْمِنُـونَ بِاللَّـهِ وَ رَسُـولِهِ وَ تُجاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوالِكُمْ وَ أَنْفُسِكُمْ ذلِكُمْ خَيْرٌ لَكُـمْ إِنْ كُنْـتُمْ تَعْلَمُـونَ* يَغْفِـرْ لَكُـمْ ذُنُوبَكُمْ وَ يُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ وَ مَساكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ذلِـكَ الْفَـوْزُ الْعَظِيمُ ای!خداوند دراین آیات به تجارتی سودمند و بی‌نظیـر اشـاره دارد. امـام هـادی(ع) در روایت می‌فرمایند:« إنّما الدّنیا سوقٌ رَبِحَ فیها قَومٌ و خَسِرَ آخَرُونَ؛ دنیا مانند بازاری است کـه عده‌ای در آن سود می‌برند و عده‌ای دیگر به خسران می‌افتند».در دنیای امروزی و مـادی مـا انسان‌ها، تجارت به عنوان راهی برای به دست آوردن سود و سرمایه شناخته می‌شود،

[۱]- محمود عرفانی ، حقوق تجارت چلد اول ۱۳۹۴، انتشارات جنگل

۴/۲-سنت

دومین منبع استنباط احکام شرعی است.کلمه سنت که جمع آن سنن است ابتدا به معنی جهت حرکت و مجازا به معنی رسم و عادتی‌که از پیشینیان باقی مانده استعمال شده است.سنت در اصطلاح فقه و اصول به معنی قول،تقریر(بیان) معصوم به‌کارمی‌رود و منشا و ریشه این اصطلاح توصیه‌ها و دستوری است‌که رسول‌الله(ص) درمورد متابعت از سنت‌های خود به مسلمانان صادر فرموده است.

۴/۳-اجماع

فقهای عامه و خاصه (تسنن و تشیع) از اجماع به عنوان یکی از منابع دریافت احکام شرعی یاد کرده اند.اجماع در فقه به معنای اتفاق و همگنی آمده است.

۴/۴-عقل

درمیان فقها و مجتهدین عامه و خاصه یکی از منابع استخراج و استنباط احکام مطرح شده است.عقل درمعاملات و توافق‌ها و قراردادها از منزلت بالایی برخوردار است.داد و ستدها درانواع مختلف آن بر آمده و ناشی از نیازمندی‌های انسان‌ها هستند.از زمانی‌که انسان‌ها به یکدیگر نیاز پیدا کردند، به وضع قواعد و مقرراتی پرداختند که غالباً مورد پذیرش و صلاح جامعه بوده است.

۴/۵-منابع عرفی و قانونی

نیز از رفتارهای مردم و عملکردآنها نشأت گرفته است.هرنوع معامله‌ی عقلایی‌که شرایط عمومی معاملات را داشته باشد درفقه و عرف و قانون پذیرفته شده است.هر معامله‌ی عقلایی صحیح می‌باشد،مگراین که دلیل خاصی مبنی بر بطلان یا عدم نفوذ آن وجود داشته باشد.[۱]

۴/۶-قانون

وقتی‌که درمنابع حقوق از قانون سخن گفته می‌شود و این منبع در برابر عرف به کار می‌رود،مقصود تمام مقرراتی است که از طرف یکی از سازمان‌ها ی صالح دولت وضع شده است،خواه این سازمان قوه مقننه یا رئیس دولت یایکی از اعضای قوه مجریه باشد.پس در این معنی عام؛ قانون شامل تمام مصوبات مجلس وتصویب نامه‌ها و بخش نامه‌های اداری نیز می‌شود. ولی در اصطلاح حقوق اساسی، قانون به قواعدی‌گفته می‌شود که یا با تشریفات

---

[۱]- مهراب داراب پور، قواعد عمومی حقوق تجارت و معاملات بازرگانی، انتشارات جنگل، ۱۳۹۶ص۱۹